

ERINDRINGER FRA KERTEMINDE I TIDEN 1860—80

Af *Johannes Frederik Klein*, meddelte ved *V. Woll*

Kunstmaler Johannes Frederik Klein, der var født 1854 i Kerteminde, hvor hans Fader var Læge, og som døde i Hillerød i 1928, overlod mig for en Del Aar siden nogle af ham nedskrevne Erindringer fra hans Barndom og Ungdom til min fri Disposition. Disse Meddelelser, der turde have en Del almindelig Interesse, gengives her med nogle enkelte Udødelser og forsynede med oplysende Noter.

V. W.

Til mine tidligste Erindringer maa jeg henføre, da jeg i Pogesko-len hos Hr. og Madam Balsløw,¹ der var Naboer til Præstegaarden, paadrog mig en Irettesættelse, fordi jeg vilde indføre nye Skikke i deres Skole. Min Fader havde paa Markedet foræret mig i Markeds-gave en Staalpen, der var anbragt i et Metalpenneskaft, og den havde jeg taget med i Skolen for at skrive med den i Stedet for de da brugelige Gaasefjerpenne, men det blev taget meget unaadigt op, og jeg gjorde det ikke mere. — En anden af mine tidligste Erindringer var en dejlig Foraarsdag, at mine Forældre tog os Børn med op i Anlægget ved Skoven, for at vi skulde se det nye Anlæg og navnlig det Bed, Apotheker Fribert havde anlagt i Runddelen ved Indgangen til Skoven, hvor der var anbragt en høj Flagstang midt i Bedet og saa plantet 4—5 Kejserkroner uden om; det var et Stykke Havekunst, som kun i vore Barneøjne overstraaledes af Friberts private Have og Gaardsplads med dens dejlige Roser og Foraarsblomster, men dem nødes Synet af kun gennem en Sprække i Plankeværket.² — De høje Plankeværker om Haverne skjulte mange Smaapletter af en Ynde, som Barnet aldrig som Voksen glemte; der var f. Eks. Guld-

¹ Jens Ludvig Balsløw, Søn af Sognepræst B. i Tommerup, f. 1798, Købmand i Kerteminde 1832, Kæmner fra 1835, senere Skoleholder; død i Odense 22. Juni 1868. — Hustruen, Helene Christine Christoffersen, var født i Brahetrolleborg 1803 og døde 1892.

² Frantz Vilh. Fribert, født paa Egebjerggaard 1810, død i Kerteminde 1862, ejede Kerteminde Apothek 1838-62.

smed Hansens Have og Købmand Langes Have,³ han holdt især af Stedmoderblomsterne med sine mange smukke Farver, og jeg kunde nævne mange andre.

Jeg husker ogsaa, da Langebro flyttedes; den gamle laa mere vestlig, nærmere Husrækken paa Vestsiden af Langegade.

Naar man saa til Vogns kom ind i Gaderne, navnlig i de dengang brugte stive Vogne uden Fjedre, saa begyndte Kvalerne. Gaderne var brolagte med runde toppede Sten og midt ud ad Gaden en Række alenlange Do., der dannede ligesom en Række Fliser; saa gjaldt det ikke at faa Tungen mellem Tænderne, især naar det gik i Trav. Kjørte om Efteraaret Hverringe- og Schelenborg-Karlens Sæden ind til Muus's,⁴ paa en lang Række Vogne, saa gik det ikke stille af paa den toppede Brolægning. Samme havde nu ogsaa sine gode Sider, nemlig i Regnvej, for da gik man tørskoet, idet Vandet stod mellem Stenene, og Beboerne tyede da ud til Fliserækken — paa Fortovet kunde man nemlig ikke gaa, da Tagrenderne af Træ spydede deres Indhold ud paa Fortovet, da der ikke fandtes Nedløbsrør, men en Tud af Træ, som ragede temmelig langt ud.

I de gamle Bindingsværks Huse var hyggeligt, navnlig husker jeg den store Stue, man kom ind i, baade i Trollegaarden og i Gæstgivergaarden;⁵ begge Steder var Brændevinsbrænderi, og i den store Stue var Maltkøllen, hvor paa aabent Ildsted de store Stykker Favnebrænde laa paa Ildbukke og lyste og varmede baade Stuen og Maltloftet. — Stuerne var til Loftet beklædt med Træpanel; paa Gæstgivergaarden var det rødmalet og Loftet ligeledes rødt; faste Bænke var der langs Væggene, og saa duftede der af Malt.

[Det følgende angaar vistnok kun Gæstgivergaarden.]

Ved Indgangsdøren sad saa undertiden to af Fattiggaardens Beboere, som jeg mindes, nemlig „tovli Lovisse“, hun snuste vældig og

³ Guldsmed Hansen boede paa Hjørnet af Langegade og Skolestræde; Købmand Langes Have laa ved Sydsiden af Gaden Kamperhoug.

⁴ Købmand Elias B. Muus's Forretning.

⁵ To Ejendomme paa Langegade, nedbrudte henholdsvis 1900 ved Trollegades Gennemførelse og 1895, da Sparekassen opførtes paa Gæstgivergaardens Grund.

Præstegaarden

„Forvaltergaarden“

Gæstgivergaarden

Parti af Kerteminde Langegades Vestsider efter en Haandtegning, udført 1883 af Holger Møller, Dattersøn af Elias B. Muus

var helt sort om Næsen, og Møhl, en tidligere velhavende Købmands-
søn dér fra Byen.⁶ I den modsatte Ende af Stuen var Skænken, hvor
„Brændevinsjomfruen“ solgte Brændevin, hvoraf navnlig Trolles⁷
Brændevin var berømt. Fra denne Stue kom man ind i den dybe
Stue, den laa et Trin lavere; der var om Vinteren Tæppe af
hjemmespunden Uld paa Gulvet, og som Underlag for dette et tykt
Lag Halm, der knasede, naar man gik paa det; der var Helligtrekon-
ger-Lysene tændte, det var et trearmet Tællelys, der blev støbt til

⁶ Johan Otto Møhl, f. 1794, Købmand 1829, senere sindssyg, død som Fattig-
lem 1865. (Ove Hansen & Juel-Hansen: Slægten Bom). — I Folketæll. 1845 er
ved hans Navn tilføjet: „General Debisk“; antagelig har han kaldt sig selv saa-
ledes efter den fra Tyrkerkrigen 1829 kendte russiske General Diebitsch, hvis Ry-
bl. a. viste sig i, at hans Billed anbragtes paa Pibehoveder!

⁷ Jens Balsløw Trolle, født i Faaborg 1798, Brændevinsbrænder og Købmand
i Kerteminde 1824, eligeret Borger 1827-30, Ejer af Trollegaarden, hvor han
endnu i 1867 drev Brænderi; død 1879 under et Besøg i Kolding.

Præste-
gaardenBanken for
Ktm. og OmegnSpare- og Laanekassen for
Kerteminde og OmegnEn Del af
Nr. 35

Samme Parti som paa modstaaende Side. Langegade Nr. 27—33, i 1939

Fot. K. Sondahl

denne Fest. Det hed sig, at der var støbt Knaldhætter i Lysene, men jeg har aldrig hørt dem eksplodere, saa det var vist for at gøre det mere spændende, at det blev fortalt.

Ud for Slusen ved Kikkenborg⁸ laa i min tidligste Barndom i Strandkanten nogle Hundrede Alen ude Vraget af et mindre Skib; det fortaltes, at det var en engelsk Slup, der efter et gammelt Søkort vilde sejle gennem „Taarby-Stranden“⁹ til Odense Fjord.— Købmand Villads Pedersens Gaard ejedes før ham af Købmand Funder.¹⁰

⁸ Nord for Byen ved 2 km Stenen paa Hindsholms Landevej.

⁹ Se Hist. Aarb. f. Odense og Assens Amter 1932, S. 147, om Inddæmningen af Taarupstrand.

¹⁰ Frederik Wilhelm Schmidt Funder, Købmand og Detailhandler i Kerteminde 1810, elig. Borger 1835-38, Kirkeværge, Fattigvæsenskasserer, Forligskommissær, død 1852. Han ejede nuvær. Nr. 89 paa Langegade, som endnu kaldes „Villadsgaarden“, idet hans Arvinger i 1867 solgte den til Mads Villads Pedersen.

Acciseboden ved Hindsholm Port bringer mig til at tænke paa en Historie, der blev fortalt om, hvorledes Toldbetjenten en Vinternat blev kaldt ud af sin Seng for i sparsomme Underklæder at lukke Porten op for nogle Sønner fra en nærliggende Herregaard, der havde

*Kerteminde Kommuneskole ved Lange-
gades Vestside, opført ca. 1805*

været til et Gilde i Byen. De var kørende i Slæde, og den ene Broder rakte Haanden ud til Godnat til Toldbetjenten med nogle deltagende Ord, men han holder fast paa Mandens Haand og siger til Broderen: „Kør til!“, og den stakkels Toldbetjent maatte løbe med ved Siden af Slæden, til de havde naaet Slusen, en drøj Spas, men vistnok i de Tiders Smag.¹¹

At Byen i Folkemunde hed „Lille Rusland“, skal her i Korthed anføres.

Begravelserne var meget højtidelige, baade Sømændenes og Haandværkernes. Sømændenes er andetsteds beskrevet og afbildet,¹² Haandværkernes var ogsaa nydelig. Grønt og Sand var strøet paa Gaderne, Smaapiger med Kurve med Blomster og Grønt gik foran og strøede ogsaa Blomster, saa kom Degnen og sang en Salme, derpaa Kisten og Følget. Kisten kunde ofte ikke komme ud ad Gadedøren; saa blev Vinduesposten taget ud, og Kisten blev saa bragt ud derigennem.

Foruden Paludan-Müller har Kerteminde fostret en anden dansk Digter, nemlig Hollard Nielsen, en af de saakaldte „12 smaa Profeter“; jeg troer, hans Fader var Murer i Byen.¹³ Hans Søster var

¹¹ Denne Bedrift tilskrives Brødrene Utke fra Herregaarden Broløkke paa Hindsholm.

¹² Se f. Eks. Hist. Aarboeg for Odense og Assens Amter 1930, Side 673.

¹³ Blandt Studenterne fra 1828 var „4 store og 12 smaa Poeter“. De store var H. C. Andersen, F. L. Arnesen, *Hollard Nielsen* og Frantz Johs. Hansen; derimod regnedes Fr. Paludan-Müller blandt de tolv smaa! — Hollard Nielsen var Lærersøn, født i Odense 1804, men opvokset i Kerteminde, hvortil Faderen blev for-

*Samme Ejendom, Langedgade Nr. 37, Kerteminde Apotek,
ombygget dertil i 1919-20*

Lærerinde (Jomfru Nielsen) for Smaapigerne paa Realskolen og residerede paa Kvisten ud til Langedgade.¹⁴

Men Sprøjtemønstringen var dog det festligste, men at skildre den — — dertil er min Pen for svag. Hvor var Anders Ottesen som Trommeslager med blaa Uniformsfrakke med røde Epauletter ikke mageløs, naar han gik i Spidsen for Borgervæbningen.¹⁵ Det var endnu en Levning fra den gode gamle Tid.

flyttet, og han blev konfirmeret her i 1818. Man ventede sig meget af ham; han tog juridisk Eksamen i 1838 (og paany 1840). Christian VIII udsaa ham til at være Pennefører mod Tidens politiske Rørelser, men han forfaldt til Drik, blev sindssyg og ansaa sig selv for den sidste Spire af det franske Dynasti Valois. Han døde i største Elendighed i København i 1870 af Sult og Kulde. Hans Forfatterkab, Romaner og Skuespil m. m., er forlængst glemt. (Biogr. Lex.)

¹⁴ Skolebygningen ved Langedgade var en En-Etages Bygning og benyttedes som Skole fra 1805 til 1902; senere er den ombygget og er nu Apotek (Langedgade 37).

¹⁵ Før Borgerskab udstedtes, maatte Ansøgeren bl. a. godtgøre at have anskaffet „Armatur“ (Udrustningsgenstande), men saa betegnede han sig ogsaa i Dokumenter o. l. med Selvfølelse som „Borger og Snedkermester“, „Borger og Hattemager“ o. s. v.

Overtroen i Byen var endnu ikke forsvunden; der boede paa Fattiggaarden en gammel Kone, Madam Nielsen, proper og nydelig var hun, men fattig; hun eller hendes Mand havde tidligere ejet „Lysemose“, men de var flyttede til Kerteminde. Hun gik i daglig Tale under Navnet „Bogbinderheksen“, og Folk var overbeviste om, at hun kunde hekse.¹⁶

Paa den anden Side Gaden boede Tømmermester Lindegaard,¹⁷ som er min Hjemmelsmand til det, jeg nu skal fortælle. Til ham — om hvem Folk troede, at han ejede Cyprianus — kom hun en Dag; saa sagde han til hende, at nu skulde han skrive noget for hende, som hun vist ikke kunde tyde. Han tog saa et Stykke Kridt og skrev paa Bordet: I. C. O. — „Hvad betyder det?“ — „Det skal jeg sige Dig. Der staar: lige — kroget — rundten om.“¹⁸

En anden Fortælling troede han selv fuldt og fast paa var sand. Madam Nielsen, „Bogbinderheksen“, boede i „Munkebogade“ paa en 1. Sal i det Sted, hvor senere Købmand Krüger boede,¹⁹ og hos hende tjente Lindegaards Søster. En Dag siger Md. Nielsen til hende,

¹⁶ „Bogbinderheksen“s bugtede Livsvej kan i Korthed fortælles saaledes: Hun var en Gaardmandsdatter fra Bovense Sogn, født 8. Juli 1805, ved Navn Anna Frederiksdatter. I Sognets Kirke blev hun d. 4. Juli 1829 viet til den 60-aarige Enkemand Niels Eriksen, der ejede „Lysemose“ dér i Sagnet. Denne Gaard solgte han kort efter og købte i 1836 Ejendommen Nr. 216 paa Kerteminde Vestergade (nu Gade Nr. 12), hvor der fra gammel Tid var Brændevinsbrænderi. Han fik derfor d. 15. April 1837 Borgerskab som Brændevinsbrænder, men drev Virksomheden ved en Bestyrer. Da han var død d. 1. Novbr. 1840, ægtede Enken d. 2. Juli 1842 Bogbinder Chr. Nielsen, der var fra Odense og d. 25. Febr. 1843 fik Borgerskab som Bogbinder i Kerteminde; d. 27. Jan. 1851 fik han tinglyst Skøde paa et Hus paa Vestergade, Gade-Nr. 39 (nu indlagt under Nr. 41). Chr. Nielsen døde i Kerteminde d. 17. April 1868; han betegnes da i Kirkebogen som „før Bogbinder, nu Fattiglem“. — Enken døde paa Byens Fattiggaard d. 18. Jan. 1896, og man veed endnu at fortælle, at Skolebørnene „skulde lægge Halmstraa i Kors for hende, for saa maatte hun gaa uden om“.

¹⁷ Jakob Lindegaard fik d. 12. Septbr. 1861 Bevilling til Tømrernæringsdrift, ejede Langede Nr. 84, overfor davær. Fattiggaard.

¹⁸ De tre Bogstaver indeholder maaske en Slags Hekseprøve. Skal de læses „Jesu Christi Opstandelse“, kunde en „rigtig Heks“ naturligvis ikke udtale dem.

¹⁹ Vestergade Nr. 12; det følgende viser, at hun da var ret velstillet; mulig var hun da endnu gift med Eriksen.

at hun maatte rejse sin Vej nogle Dage og hun (Pigen) skulde blive og passe Huset saalænge, „og her har Du en Sild og en Jydepotte, og i den kan Du koge Silden og spise den, og saa skal Du lægge Benene ned i Potten igen.“ Det gjorde Pigen ogsaa, og da hun tog Potten frem næste Dag, var Silden hel igen. Det gentog sig den næste Dag, saa syntes Pigen, at det var noget underligt noget og gik hjem og fortalte sin Fader det; han sagde saa: „Det skal Du ikke bryde Dig om, spis Du kun Silden imorgen, men knæk Ryggen paa den.“ Det gjorde Pigen saa, og der kom ikke mere Kød paa Silden.

En anden Historie fortalte han mig. Hans Søn Christian,²⁰ jævnaldrende med mig, var en Vinter-Eftermiddag taget ud i sin Skydepram for at skyde Svaner; han vilde saa gaa i Land ved Kikkenborg og sprang ud af Prammen, som han saa med Geværet vilde trække efter sig; han tog Skyderen ved Geværmundingen og med Hanen vilde han holde fast paa Prammen, men Skuddet gaar af og træffer ham i Underlivet. Der var nogen, der fandt ham og fik ham bragt hjem, men Lægen kunde ikke hjælpe dér. Den bedrøvede Fader sad ved Sengen og talte med Sønnen, men han blødte ikke, „for han holdt paa Blodet“. „Men saa sagde jeg til ham“— fortalte han mig — „lad Du kun Blodet flyde, Christian,“ og saa løb Blodet ud af Saarene, og han døde.

Endnu en lille Historie: Jeg selv kom i Følge med en ældre Mand til en Korsvej, og der laa to afbarkede Pilegrene, hvori der var nogle Skaar, og i Skaarene var smurt Blod. Grenene var lagt som et Kors, og jeg sparkede til det med Foden. „Det skulde Du ikke have gjort, for det er Blod af Vorter, og lige saa mange Skaar, som her er, har Vedkommende haft Vorter, og nu faar Du dem allesammen.“ — Jeg fik dog ingen!

²⁰ Rasmus Niels Christian Lindegaard, født 8. Aug. 1856, død 1. Novbr. 1878.